

СПЕЦИФІКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Якісна підготовка спеціалістів як основна сучасна міжнародна вимога, що ставиться перед педагогами вищої школи, вимагає в наш час зацікавлене ставлення студентів до процесу пізнання, розвитку самостійного мислення, навчальній і науковій творчості, а також до розробки й упровадження інших підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців. Сьогодні виділяються такі актуальні проблеми організації навчального процесу: інформаційне забезпечення дисципліни, подолання суперечностей між змістом навчання і майбутньою професійною діяльністю, узгодженість між педагогічними вимогами викладачів і реальними можливостями студентів, поєднання загальних, особливих та індивідуальних цілей навчання, особливості гуманітарної професійної підготовки; оптимізацію керівництва навчальним процесом. Тому роль самостійної роботи в сучасному навчальному процесі важко переоцінити.

Аналіз наукових джерел (В. Бондар, Л. Занков, Г. Люблінська, М. Махмутов, О. Овсинська, О. Савченко, М. Скаткін, Н. Талізїна, Т. Шамова та ін.) підтвердив, що тільки активна пізнавальна діяльність студента є запорукою його успішного розвитку і глибокого засвоєння знань, умінь та навичок.

У сучасній вітчизняній дидактиці й психології самостійна робота визначається по-різному: і як «рушійна сила навчального процесу», найефективніший прийом навчання, один із важливих показників активності, і як «спосіб активної навчальної діяльності», спрямованої на виконання дидактичної мети, що організовується викладачем і здійснюється під його керівництвом у спеціально відведений час (О. Алексюк, А. Аюрзанайн, В. Козаков, П. Підкасистий, І. Унт), і як «прийом навчання» (Т. Герасимов, В. Коринська, А. Соловійов, А. Усова), і як «специфічну форму діяльності студента» або засіб формування самостійності суб'єкта учіння (В. Козаков) [3:12], і як *форму організації навчальної діяльності* (Ю. Палкін) [4].

За визначенням Б. Єсіпова, самостійна робота передбачає обов'язкове поєднання самостійності думки учнів із самостійним виконанням розумової дії, а тому й застосовується для вирішення певних завдань, зокрема для оволодіння сукупністю знань, умінь і навичок [2:15].

Науковці В. Граф, І. Льясов, В. Ляудіс вважають самостійну роботу студентів дидактичною формою навчання, формою передачі знань. До того ж, визначають її як систему організації педагогічних умов, що забезпечують

керівництво навчальною діяльністю учня, яка відбувається за відсутності викладача і без його особистої участі та допомоги [1].

В Україні продовжуються процеси закріплення української мови як державної, розширення процесів демократизації нашого суспільства, упровадження української мови в усі сфери життєдіяльності держави, забезпечення використання її у професійній діяльності кожного.

Відтак завдання вищої школи – готувати фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, мовнокомпетентних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою у повсякденно-професійній, офіційно-документальній сфері, зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху. Акцент переноситься з традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми усіх рівнів мовної ієрархії – на формування навичок професійної комунікації, студіювання особливостей фахової мови, на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості.

Майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як система світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування і самовираження особистості. Науково доведено, що стрижневими компонентами професійно-комунікативної діяльності є мовленнєва компетенція і компетентність.

Реалізація цього завдання у вищих навчальних закладах України здійснюється шляхом вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Зміст дисципліни покликаний не лише узагальнити й систематизувати знання з української мови, набуті студентами у школі, а й сформувати мовну особистість, обізнану з культурою усного і писемного мовлення, яка вміє в повному обсязі використовувати набуті знання, уміння і навички для оптимальної мовної поведінки в професійній сфері.

Самостійне опрацювання програмного матеріалу завершує цілісне вивчення теоретичного змісту програми навчальної дисципліни. Навчальний час, що відводиться для самостійної роботи студентів з дисципліни, як правило, регламентовано навчальним планом спеціальності. Значну кількість матеріалу студенти опрацьовують без викладача з наступним контролем. Питання, запропоновані на самостійне вивчення, розподілені за темами програми, що дозволяє скласти цілісне бачення кожної теми. Слухачі, опрацьовуючи матеріал самостійно, вдосконалюють методи самонавчання, розвивають творчий потенціал, формують вміння та навички опрацювання навчального матеріалу, роботи з рекомендованою літературою, тобто самоактуалізуються. Отже, самостійна робота студентів – це розвиток і вдосконалення якостей, здібностей та вмінь студентів методами самовиховання, самонавчання і саморозвитку.

Назвемо методи самостійної роботи, що використовуються нами під час викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)»:

- 1) самостійне опрацювання теоретичного матеріалу, викладеного викладачем на сторінці курсу, або робота з електронним підручником;
- 2) відповіді (усні або письмові) на питання для самоперевірки;

- 3) конспектування першоджерел з певною дидактичною настановою;
- 4) виконання індивідуальних творчо-дослідницьких завдань;
- 5) укладання текстів за вказаними параметрами (оформлення вірців документації);
- 6) формулювання визначень, опорних схем і под.;
- 7) актуалізація фахових новинок для всебічного розвитку особистості;
- 8) виконання завдань, спрямованих на встановлення міжпредметних зв'язків;
- 9) робота з інтернет-ресурсами, (наприклад, укладання професійного портфоліо, резюме тощо);
- 10) робота з комп'ютерними програмами (наприклад, створення презентацій);
- 11) переклад (залучення сучасних програм для перекладу слів та текстів);
- 12) пошукова робота (укладання словника професійного мовлення);
- 13) добірка тематичних афоризмів, професійно-орієнтованих фразеологізмів;
- 14) добір фахових текстів;
- 15) огляд нових публікацій з теми (опублікованих у фахових виданнях доробків науковців);
- 16) огляд фахових періодичних видань;
- 17) самостійна робота зі словниками, конструювання понять, доповнення класифікацій;
- 18) укладання глосарію курсу, теми;
- 19) мовні спостереження (есе, обґрунтування афоризму);
- 20) тестування (практично всі його види).

На основі класифікації самостійних робіт П. Підкасистого [5:112], умовно поділяємо усі завдання на окремі типи залежно від рівня прояву самостійності студентів під час виконання їх: *рецептивно-репродуктивні* (відображають початковий рівень самостійної діяльності), *реконструктивно-варіативні* (середній рівень), *конструктивні* (достатній рівень); *творчі* (високий рівень самостійності). Така типологія є певною мірою умовною, оскільки завдання можуть бути як репродуктивними, так і творчими (продуктивними). Належність того чи іншого виду завдання до однієї з чотирьох названих груп визначалася співвідношенням відтворення граматичних структур, змісту висловлювання і самостійного вибору граматичних засобів у процесі побудови висловлювання.

Актуальність методів самостійної роботи для формування мовної компетентності студентів зумовлена потребами у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, у полегшенні сприйняття інформації, в урізноманітненні форми роботи, у можливості зацікавити технічними можливостями.

У перспективі формування мовної компетентності ефективно і позитивно впливатиме на процес підготовки студентів з урахуванням засобів організації навчального процесу, структури, методологічних вимог, що сприятиме подальшому розвитку пізнавальної мотивації студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Граф В. Основы организации учебной деятельности и самостоятельной работы студентов: учеб.-методич. пособие / В. Граф, И. И. Ильясов, В. Я. Ляудис. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 79 с.
2. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б. П. Есипов. – М.: Учпедгиз, 1961. – 239 с.
3. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов: [учеб. пособие для ФПК вузов по дисциплине «Педагогика и психология высшей школы»] / В. А. Козаков. – К.: Высш. шк., 1989. – 251 с.
4. Палкин Ю. И. Самостоятельная работа студентов по общественным наукам: новые подходы / Ю. И. Палкин // Самостоятельная работа студентов как приоритетная форма учебного процесса / ред. кол. Б. И. Королев (отв. ред.) и др. – К.: Либидь, 1992. – 136 с. – С. 3–8.
5. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование / П. И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.